

УДК 72: 111.852

к. арх., доцент Осиченко Г.О.,
Полтавський національний технічний університет
імені Ю. Кондратюка

ЕСТЕТИЧНА ОЦІНКА МІСЬКИХ ВУЛИЦЬ ЛЮДЬМИ РІЗНИХ КУЛЬТУР

Представлено результати дослідження закономірностей естетичних уподобань людей різних культур по відношенню до міських вулиць. На підставі обробки результатів дослідження зроблено висновок про достатньо високий рівень схожості в естетичних оцінках людей різних етнічних культур.

Ключові слова: естетична оцінка, естетичні якості, міське середовище

Метою дослідження є виявлення закономірностей естетичних уподобань людей по відношенню до різних типів міського середовища. В рамках даної статті вивчаються естетичні оцінки людей міських вулиць. Завданням дослідження є встановлення ступеня подібності та відмінностей в естетичних уподобаннях людей різних етнічних культур. Для цього проведено опитування респондентів і отримані дані між оцінками українців і іноземців зіставлені між собою.

Методичною базою дослідження є парадигма естетичних уподобань, в якій естетичні якості об'єктів і закономірності сприйняття визначаються в результаті опитування і оцінки об'єкта широким колом громадськості. Парадигма естетичних уподобань як система методів дослідження показала свою високу ефективність у науці (праці К. Лінча, Д. Берлайна, С. Каплана, Дж. Насара [1], експериментальна і середовищна естетика та дослідження географів). У парадигмі використовуються як натурні способи сприйняття об'єкта, так і спосіб заміщення об'єкта фотографією. Спосіб заміщення дозволяє виробити відразу у суб'єкта установку на естетичне сприйняття.

Дане дослідження спирається на роботи Оласкоага, Дж Насара [1] та ін. Але в той же час воно відрізняється від них. Перш за все дослідження є кросс-культурним, для опитування були залучені крім українців представники інших країн, іншої етнічної культури і іншого віросповідання. Це жителі Камеруну, Йорданії, Палестини, Судану, Саудівської Аравії, Кувейту та Марокко (всі мусульмани).

Крім того, респонденти оцінювали пейзажі різних міст світу. У згаданих вище авторів опитувалися мешканці одного міста, оцінюючи фотографії окремих районів того ж міста. Однак вже встановлений вплив чинників топофільії, патріотизму на оцінки людьми своїх міст і просто окремих місць

(П.Ньювелл, К.Корпела [2], Дж. Насар та ін.) Тому для виключення дії топофільії в даній відбірці не використовувалися фото міст України. Правда з цим явищем все одно довелося зіткнутися, оскільки серед іноземців виявилось 5 осіб з Касабланки, краєвид однієї з вулиць якої був включений в добірку (див. фото № 32 на рис. 4). Треба сказати, що саме пейзаж Касабланки у всіх 5 респондентів і отримав максимальну оцінку.

Методика дослідження. *Об'єктом* вивчення є міський пейзаж. Вихідний матеріал представлений кольоровими фотографіями однакового розміру формату А5, однакової якості, на кадрах вертикальної розкладки. У вибірці представлено розмаїття історичних типів вулиць різного призначення і різні історичні архітектурні стилі, але переважають пішохідні вулиці і міста Європи. Усього використано 54 фотографії вулиць 33 міст світу.

Суб'єктами дослідження естетичних уподобань міського середовища виступили жителі українських міст (Київ, Харків, Полтава, Кременчук та ін.), сіл і іноземці. Представляються результати тестування 291 людини, з них дітей - 60 осіб, іноземців - 56 осіб, дорослих - 175 осіб. Статевовікова структура вибірки українців кореспондує зі статевовіковою структурою населення України. В рамках даної статті особливості естетичного сприйняття дітей не розглядаються.

Послідовність тестування. Респондентам пропонувалося розділити пейзажі на 4 групи: найкрасивіші (1 група), красиві (2 група), середньої привабливості (3 група) і непривабливі (4 група). Потім у кожній групі фотографії оцінювалися в межах десятибальної шкали. Результати оцінювання фіксувалися в анкеті із зазначенням критеріїв оцінки. Для опитування іноземців використовувався метод інтерв'ю.

Методи аналізу даних. Отримані дані анкетування були оброблені в програмі STATISTICA 6.0 за загальноприйнятими статистичними розрахунками. Рейтинг пейзажів розраховувався за середньою оцінкою привабливості, отриманої для кожної фотографії. Угрупування фото за результатами оцінок проведено методом кластерного аналізу. Для виявлення ступеня подібності між оцінками респондентів обчислювався коефіцієнт кореляції Пірсона. При аналізі текстів рахувалася частота згадки опитуваними смислових одиниць (в даному випадку ознак середовища). Застосовані кількісні методи розглядалися в якості допоміжних і поєднувалися з якісним порівняльним аналізом.

Результати дослідження. За результатами кількісної обробки пейзажі були ранжовані і розподілені в чотири групи для кожної вибірки респондентів. Враховуючи, що вибірка іноземців охоплює людей молодого віку (від 16 до 30 років), також була виділена вибірка молодих українців і результати тестування

всіх груп зіставлені. Кількісний аналіз виявив помірну ступінь подібності в оцінках всіх респондентів (таблиця 1). Найбільшу подібність в оцінках показали іноземці, в українців згода в оцінках збільшувалася з віком респондентів (0,35; 0,42 і 0,67 в різних вікових групах).

Таблиця 1

Коефіцієнти подібності в оцінках міських вулиць

№ п/п	Вибірка	Середній коефіцієнт Пірсона (за принципом «усі зі всіма»)
1	Іноземці	0,53
2	Всі українці	0,38
3	в тому числі, дорослі молодого віку (1 вікова група)	0,36
4	Загальна вибірка всіх респондентів	0,37
Довірча ймовірність 95%, довірчий інтервал 5%		

Найвища середня оцінка пейзажу вулиці в українців склала 31,8 бала (фото № 12), а в іноземців - 36, 1 бал (фото № 8) з 40 можливих максимальних балів. Найнижча середня оцінка однакова у всіх респондентів - 1, 5 бала (фото № 41). Розподіл оцінок у різних групах пейзажів в українців представлено на рис. 1 на прикладі пейзажів № 12, 48, 36 і 5.

Як ми бачимо на рис. 1, розмах оцінок одного пейзажу великий як в групі найкрасивіших, так і непривабливих пейзажів. Максимальна різниця в оцінках складає 39 балів. Наприклад, у більшості українців (див. рис. 2г) пейзаж № 5 викликає негативні емоції і асоціюється з бідністю, злиднями, розрухою і далі з безнадійністю. Але невелика кількість респондентів це фото оцінили в 40 балів з причин екологічності та природності (екологічний тип забудови, дерев'яні будинки, природа) і навіть спогадів про дитинство, а сам пейзаж виступив у них уособленням спокійного сільського способу життя в оточенні природи. Таким чином, за кожною з оцінок стоїть внутрішній світ особистості, його картина світу і система цінностей.

Зіставлення виділених потім груп пейзажів показало більш високу ступінь подібності в естетичних оцінках опитаних. У всіх опитаних співпало 62,5% фото в першій групі (5 фото з 8, рис. 2) при різних рейтингах фото всередині групи. Як ми бачимо (рис. 2) на всіх фото представлено зручне і масштабне людині середовище, з будинками середньої поверховості, а вулиці добре озеленені. З професійної точки зору слід зазначити, що краєвиди є цілісними композиційними кадрами.

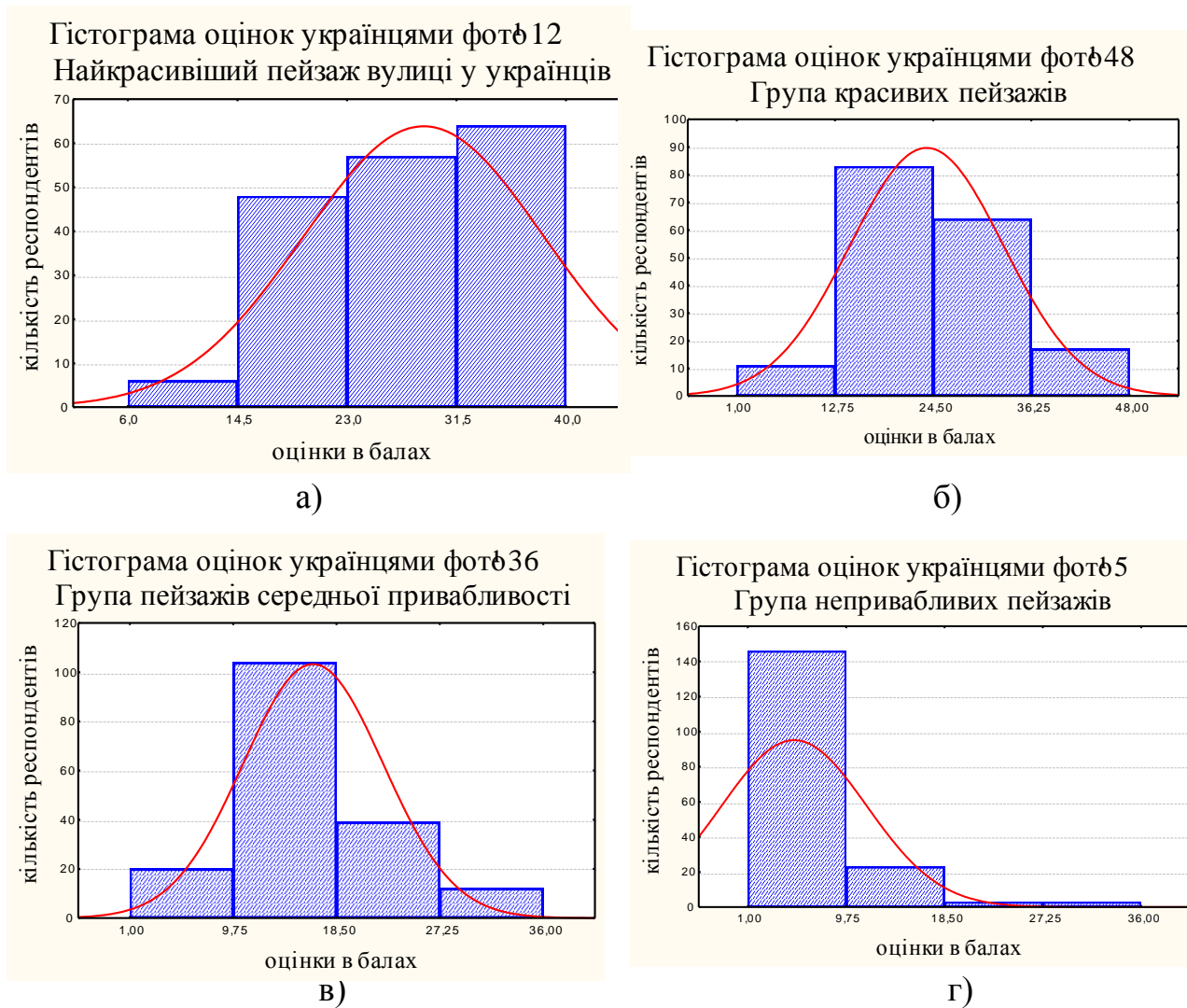

Рис. 1. Характерні гістограми оцінок українцями пейзажів вулиць: а) фото № 12 – найкрасивіше фото у українців, б) фото № 48 з групи красивих пейзажів, в) фото № 36 з групи пейзажів середньої привабливості, г) фото № 5 з групи непривабливих пейзажів

Так, фото № 53 приваблює теплою колористичною гамою, центром композиції виступає башта з годинником по осі симетрії кадру. Ритм дахів і вертикаль вежі створюють динамічний силует і додають кадру мальовничість. На фото № 13 крім яскравої кольорової гами привертає увагу плавний поворот річки і силует забудови, що його повторює. Фото № 12 відрізняється спокійною колористичною гамою, віддзеркаленням у воді, ритмом стовбурів дерев і їх відображень, рівновагою мас, симетрією кадру, а арка моста виступає фокусом композиції. Як вбачається авторові, дещо окремо в цьому ряду стоїть фото № 8. Але всі опитувані в першу чергу вказували на таку перевагу вулиці як оригінальність і незвичайність вирішення у вигляді серпантину, а не стільки на красу архітектури. Унікальність вирішення вулиці Ломбард Стріт в Сан - Франциско і визначило її високий рейтинг у всіх респондентів.

Фото № 12

Фото № 53

Фото № 13

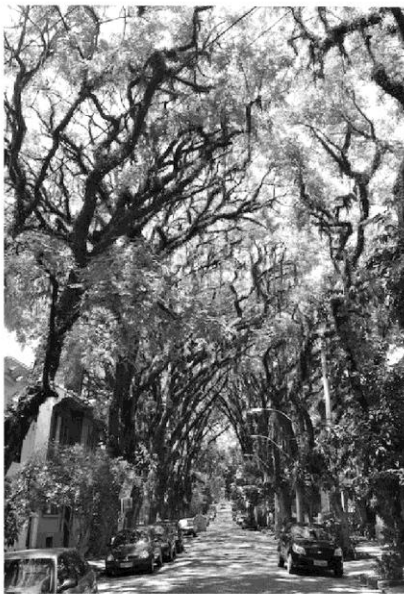

Фото № 2

Фото № 8

Рис. 2. Найкрасивіші пейзажі вулиць, що співпадають у всіх респондентів

В цілому в двох перших групах у всіх опитуваних збігається 61, 9% пейзажів (13 фото із 21 в двох групах), при розбіжному рейтингу. Співпадаючі фото в групі красивих пейзажів представлені на рис. 3, найбільш характерні пейзажі середньої привабливості на рис. 4.

Одностайність ще більше стосується оцінок непривабливих пейзажів. У всіх опитуваних в групі найбільш непривабливих пейзажів збігаються 66% фото (4 фото з 6 в цій групі) (рис.5).

Фото № 24

Фото № 51

Фото № 26

Фото № 35

Рис. 3. Красиві пейзажі, що співпадають у всіх респондентів

Фото № 21

Фото № 10

Фото № 32

Фото № 29

Рис. 4. Найбільш характерні пейзажі середньої привабливості (група № 3)

Таким чином, враховуючи складність і специфіку міського середовища як естетичного об'єкту, а також багатоаспектність і багатофакторність її естетичної оцінки, ступінь подібності в оцінках людей настільки різних культур достатньо високий.

Інтерпретація результатів дослідження. Проведена на підставі аналізу самих пейзажів, порівняння результатів анкетування та обробки текстового матеріалу. В результаті визначені якості міського середовища, необхідні для його позитивної естетичної оцінки: *чистота на вулицях; гарний технічний стан будівель і покриття землі; дотримання людьми поведінкових норм і ясність їх прочитання у середовищі; наявність природних елементів на вулиці (озеленення, водойми, квіти і геопластики землі).*

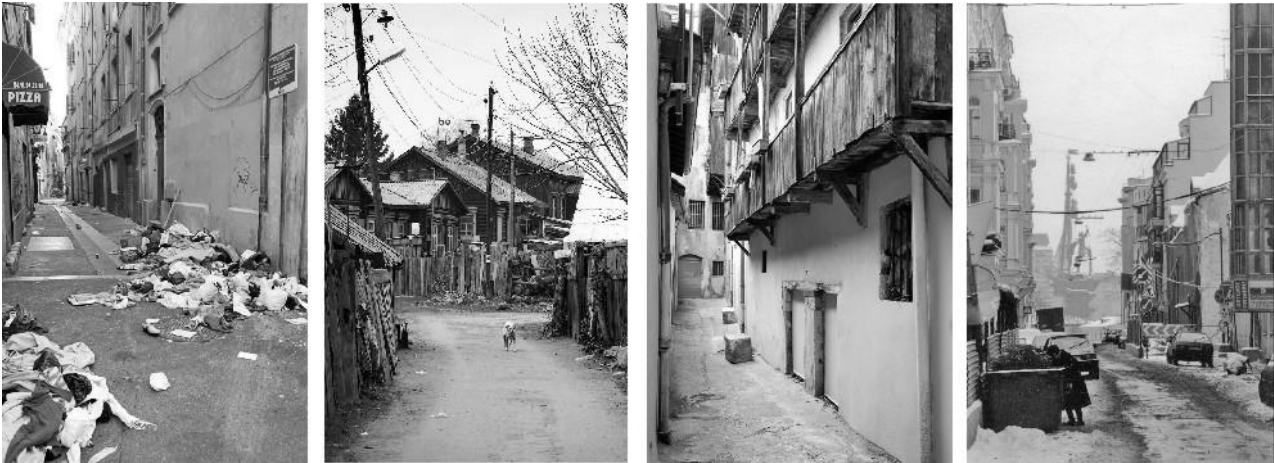

Фото № 41

Фото № 5

Фото № 38

Фото № 45

Рис. 5. Непривабливі пейзажі, що співпадають у всіх респондентів

Перші три критерії вказувалися всіма опитуваними групами людей незалежно від їхнього віку та національності, а от на наявність зелених насаджень на вулицях фактично відреагували тільки іноземці. У 1 та 2 групах пейзажів у них представлені всі 11 фото, в яких зелені насадження переважають або грають істотну роль в композиції. Причиною цього виступає дефіцит озеленення в містах і країнах, де проживають респонденти - іноземці, що піднімає у них цінність озелених вулиць. Для українців поки ще в силу сприятливого клімату та гарного озеленення наших міст зелена вулиця в місті залишається звичайною нормою, чого не скажеш про наявність каналів і набережних. Канали на вулицях для українців більш привабливими ніж озеленення, що призвело до високої оцінки вулиць з водоймами.

Що стосується технічного стану будівель, то в українців цей критерій не завжди поширювався на історичну забудову, але в будь-якому випадку поганий стан знижував оцінку пейзажу. Всі респонденти вкрай негативно відреагували на порушення правил поведінки на вулиці: на автомобілі, що стоять на пішохідних вулицях; людей, що йдуть по проїжджій частині вулиці вздовж тротуару; на столики кафе, розташовані на тротуарі, малюнок покриття якого всіма був прийнятий за розмітку пішохідного переходу; на людей, що переходять вулицю в недозволеному місці. І це не випадково, вулиці відносяться до міських просторів з жорстким регулюванням правил поведінки, невиконання яких загрожує життю. А уніфікація засобів регулювання руху та візуальних комунікацій у всіх країнах, призводить до однакового прочитання людьми всіх культур правил поведінки на вулицях.

Як ми знаємо, характерними для східних історичних міст є вузькі мальовничі вулички. Але незважаючи на цю особливість, в основному реакція

мусульман на вузькі вулички та тісні простори була такою ж, як і у співвітчизників. Всі опитувані негативно ставилися до вузьких вулиць, в які потрапляє мало сонця і світла (див. рис.4, фото № 21 і № 10), але і дуже широкі вулиці також не приваблювали людей.

Складність міського середовища сприймалася респондентами неоднозначно. Спрощені фасади і композиції віднесено ними до пейзажів середньої привабливості. Але й деталізовані складні фасади і більш складна композиція теж нелегко сприймаються людьми, велика частина таких пейзажів увійшла у другу і третю групу.

До загальних ознак, що знижують оцінку пейзажу у всіх опитуваних, відносяться також: *багатолюдність; перевантаженість вулиць транспортом; перевантаженість фасадів рекламою й вивісками; наявність добудов та навісів до фасадів* і т.д. Але також були і специфічні критерії у різних груп опитуваних. Так, деякі форми поведінки на вулиці вважаються неприйнятними в мусульманських країнах (наприклад, їсти на ходу, пересуваючись по вулиці) і порушення таких норм сприймається негативно, що, наприклад, на 10 позицій знизило рейтинг фото № 29 в іноземців (див. рис. 4) ніж в українців. Всього в дослідженні при аналізі тексту респондентів зафіксовано 21 ознака середовища, що впливає на його естетичну оцінку.

В цілому оцінки іноземців більше відрізняються від оцінок українців, ніж оцінки українців різних вікових груп між собою. Найбільшою відмінністю в оцінках українців та іноземців виявилось їх ставлення до сучасної багатоповерхової забудови. Наприклад, фото № 31 (уособлення сучасного мегаполісу) займає в іноземців 2-е місце в рейтингу (70% опитаних віднесли його в першу групу), а в загальній вибірці українців всього лише 31-е місце. У 1-у і 2-у групу в іноземців увійшли 7 пейзажів вулиць з багатоповерховою забудовою з 11 наявних таких фото.

Як з'ясувалося з інтерв'ю, уподобання іноземців можна пояснити типом середовища, в якому вони виростили. Всі опитані іноземці (за винятком 2 осіб) є жителями міст з мільйонним населенням, в яких забудова по типу нью-йоркського Манхетена переважає. Крім того, американізація культур країн Близького Сходу відмічається багатьма соціологами і політологами. І хоча архітектори сучасний стиль часто називають інтернаціональним, насправді це трансляція на інші континенти американської культури, способу життя і цінностей. І сприймається опитуваними іноземцями така архітектура як сучасний символ престижу і благополуччя.

Україна ж є частиною Європи, культура нашої країни довгий час була і продовжує орієнтуватися на європейські культурні цінності, що і продемонстрували в своїх оцінках українці. Хоча привабливість урбанізованого

середовища відзначалася деякими українцями, їх відсоток невеликий (9% від усіх опитаних). Досить однотайно українці відкидають таке середовище як таке, що не відповідає національним традиціям, способу життя і уявленням про комфорт. Виразна архітектурна композиція, інформаційно насичені фото зверху не можуть переважити сформованих вже уявлень про якість даного середовища (дія внутрішньої експертизи за Г. Ледером [3]).

Також в українців історична значимість середовища підвищувала оцінку пейзажу, але це пов'язано не тільки з цінуванням культурної спадщини, але й з масштабністю історичного середовища та відповідністю його національним уявленням про комфорт, а не стільки з конкретними архітектурними формами або стилями.

Але найголовніше полягає в тому, що опитувані оцінювали не просто пейзажі вулиць, а середовище в цілому, спосіб життя, який співвідноситься у людини з таким середовищем, і робили висновки про людей, які можуть там проживати. Так, в коментарях до фото № 2 (див. рис. 2) респонденти вказували, що тут красиво, а жити зручно, тут «тихо», вулиця «випромінює спокій і злагоду», «тут хочеться сидіти на балконі в тіні красивих дерев» та «на такий вулиці живуть всі свої».

Висновки. В результаті проведеного дослідження отримані наступні результати:

1. На статистичному матеріалі встановлена достатньо висока ступінь схожості в естетичних уподобаннях людей кардинально різних культур і віросповідання по відношенню до міських вулиць.
2. Важливою закономірністю естетичної оцінки людей виступає її інтегральний характер і рівень узагальнення візуальної інформації, що поступає з міського середовища, до рівня *цілісного образу життя людей* у цьому середовищі.
3. Визначено якості міської вулиці, що впливають на її естетичну оцінку. Естетичні якості розподіляються на: *універсальні*, які підтримують всі люди; *загальні*, дія яких має невеликі міжкультурні відмінності; *специфічні*, властиві тільки регіональній або етнічній культурі.
4. Підґрунтям універсальних естетичних якостей виступає необхідність забезпечення базових потреб людей (в безпеці, наявності життєвого простору, в новизні і т.д.).
5. Порівняння з середовищними ознаками привабливості, що отримані в ході досліджень Дж.Насара [1], показує, що крім ознаки гарного догляду (в якій було поєднано фізичний і санітарний стан середовища), дія інших ознак в нашому випадку є неоднозначною. Це стосується вимоги складності, впорядкованості та відкритості міського середовища. А вимоги людей до

природності та історичної значимості естетичного середовища мають незначні міжкультурні відмінності.

В той же час виявлено і інші ознаки середовища, що впливають на естетичну оцінку, серед яких, велике значення має *поведінкова інформація*.

Перспективу подальших досліджень становить вивчення суб'єктних факторів, що визначають естетичну привабливість міських просторів різного типу.

Примітка. Автор висловлює щире подяку колегам з кафедри міського будівництва КНУБА, колегам з архітектурних факультетів ПолтНТУ, НАУ, ХДТУБА, ХНАМГ, що надавали допомогу при проведенні дослідження.

Литература

1. Jack L. Nasar. The Evaluative Image of the City/ Jack L. Nasar- Sage Publications, 1988. – 182p.
2. Restorative Experience and Self-Regulation in Favorite Places / [К. М. Korpela, Т. Hartig, F. G. Kaiser, and U. Fuhrer] // Environment and behavior. - 33, no 4 (july 2001). – p. 572-589.
3. A model of aesthetic appreciation and aesthetic judgment / Leder H., Belke B., Oeberst A., Augustin D. // British Journal of Psychology. – 2004. – № 95. – p. 489-508.

Аннотация

В статье представлены результаты исследования закономерностей эстетических предпочтений людей различных культур по отношению к городским улицам. На основании обработки результатов исследования сделан вывод о достаточной степени сходства в эстетических оценках людей различных этнических культур.

Ключевые слова: эстетическая оценка, эстетические качества, городская среда.

Annotation

The paper is presented the results of investigation of the laws of aesthetic preferences of people of different cultures to the city streets. Based on the processing of the results of research concluded that a sufficient degree of similarity in the aesthetic appreciation of people of different ethnic cultures.

Keywords: aesthetic judgment, aesthetic quality, urban environment.